

Gør vi en forskel?

Danmark har siden Den Kolde Krigs afslutning udsendt titusinder af soldater til fjerne konflikt- eller krigszoner som led i en aktivistisk udenrigspolitik. Det bliver tit hævdet, at Danmark på den måde fremmer demokrati og hjælper mennesker i nød. Det bliver også tit hævdet, at denne politik indirekte styrker dansk sikkerhed. Hvor meget er der i virkeligheden om snakken?

Af historiker Robert Petersen

Publiceret i [Politiken](#) 21. juli 2013

Nogle ord dukker jævnligt op igen når danske tropper drager i krig – typisk ord i stil med "vi gør en forskel". Som den radikale folketingspolitiker Morten Helveg Petersen udtalte om de danske troppers indsats i Afghanistan i 2009: "De gør en forskel. Hvad er modstykket, hvis de ikke er der?" Eller tag statsminister Helle Thorning Schmidt, som i maj 2013 kom med følgende udtalelse om krigen i Afghanistan: "Vi har gjort en forskel både i forhold til vores egen og afghanernes sikkerhed." Da Danmark trak sig ud af Irak i 2007 erklærede forsvarsminister Søren Gade: "Det har været indsatsen værd. Ofrene har ikke været forgæves."

Gør danske soldater virkelig en forskel? Det er faktisk ikke muligt at give noget klart svar, da det aldrig har været genstand for nogen forskning. En del af årsagen er, at det kan være endog meget svært at måle og veje succes-raten for en dansk militær indsats, som meget ofte tjener flere formål. Officielt udsender Danmark tropper for at hjælpe mennesker i diverse konflikt- eller krigszoner som led i den aktivistiske udenrigspolitik, der blev søsat allerede i foråret 1989, men som for alvor tog fart efter det sovjetiske sammenbrud i 1991. Danske soldater kæmper i den forbindelse for værdier som fred, demokrati og menneskerettigheder. Somme tider kan der også optræde et nationalt sikkerhedsaspekt i retorikken. Statsminister Anders Fogh Rasmussen advarede således om mulige irakiske angreb med kemiske eller biologiske våben mod danske byer under en tale i Odense i september 2002. Det blev brugt som et argument for en forebyggende krig mod Irak. I maj 2013 udtalte statsminister Helle Thorning Schmidt: "Gennem elleve år har Danmark kæmpet i Afghanistan for vores sikkerhed herhjemme." Danmark er med andre ord i krig dels fordi vi ønsker at hjælpe andre og dels fordi det samtidig gavner dansk sikkerhed.

Samtidig har brugen af danske tropper i den aktivistiske udenrigspolitik også tjent andre, mere skjulte, dagsordener. En skjult dagsorden har fx været ønsket om at opnå større international indflydelse i USA. Et studie fra DIIS (udgivet i 2011) med titlen "Hvad fik Danmark ud af det?" fortæller således, at Danmarks krigsdeltagelse i Irak og Afghanistan sikrede dansk diplomati en bedre adgang til højtstående beslutningstagere i Washington. Ifølge rapporten var denne adgang i sig selv værdifuld, fordi den gav viden om og indsigt i den amerikanske beslutningsproces.

En anden uofficiel dagsorden har været den militære. Forsvaret var i årene efter Den Kolde Krig lukningstruet, men løste problemet ved at genopfinde sig selv. Den gamle opgave med at forsvare Danmark blev på kort tid skrottet, mens den nye opgave – at udsende soldater til internationale opgaver – blev opdyrket. Forsvarets ledelse var i den forbindelse instrumental i at udtænke, forberede og gennemføre de nye militære opgaver i udlandet.

En tredje uofficiel dagsorden har været den indenrigspolitiske. Siden 1990'erne har det lydt som et mantra, at dansk sikkerhed ikke længere stopper ved Kruså og vi er nødt til at involvere os i verdens problemer for at løse dem. Hvad enten vi taler om Bosnien, Kosovo eller i dag Syrien har humanitære katastrofer udløst af krige jævnlige skabt et politisk ønske om handling. Selv Enhedslisten (som ellers konsekvent har kritiseret brug af dansk militærmagt i udlandet) stemte for indsættelsen af danske kampfly mod Libyen i marts 2011 for at bremse et truende folkemord.

Til syvende og sidst må det dog fastholdes, at formålet med dansk militærmagt i den aktivistiske udenrigspolitik bør handle om det, som den netop hævdes at handle om – dvs. at beskytte og hjælpe mennesker i nød. Selv ønsket om at beskytte Danmark bør være en biting og forekommer desuden heller ikke særligt overbevisende. Det er tværtimod meget nemt at vende sikkerheds-argumentet på hovedet og påstå, at dansk sikkerhed kan blive bragt i fare som følge af vores aktivistiske udenrigspolitik. Terrorangrebet mod Madrid i 2004 og mod London i 2005 skete med henvisning til henholdsvis den spanske og den britiske rolle i besættelsen af Irak. Terrorbomberne i Boston i april 2013 var angiveligt ment som hævn for USA's krig i bl.a. Afghanistan.

Det centrale spørgsmål er derfor om danske tropper nogensinde har hjulpet mennesker i de områder, hvor de bliver indsat? Det er som nævnt ikke muligt at give noget entydigt svar. Der har tværtimod – som tidligere påpeget – indtil nu været meget lidt interesse for spørgsmålet og forsvarschef Peter Bartram har decideret modsat sig et forslag om en samlet vurdering af indsatsen i Afghanistan. Det er derfor uvist, hvorvidt vi virkelig har gjort en forskel for dem, som det hele burde handle om.

I stedet domineres debatten af, hvordan en indsats bliver oplevet af danske tropper. Det kan være relevant nok, men giver selvsagt ikke noget helhedsindtryk. Tværtimod kan det meget nemt udvikle sig til en sælsom form for provinsialisme og fortrængning af, hvad der gik galt. Jeg erindrer en ret sigende reaktion, da jeg i 2009 præsenterede en lektor på Københavns Universitet for en tekst om den danske FN-bataljon i Krajina i Kroatien i 1995. Lektoren syntes godt om teksten, men mente det var en smule overdrevet når jeg brugte ordet "katastrofe" om den måde missionen sluttede på i august-september 1995. Ganske vist blev en håndfuld danske FN-soldater dræbt og endnu flere sårede i forbindelse med kamphandlinger, men det var

vel lidt stærkt at tale om en "katastrofe"? Jeg beklagede naturligvis, at jeg ikke havde formuleret mig tilstrækkeligt klart og forklarede dernæst, at ordet "katastrofe" slet ikke var knyttet til den danske FN-bataljons skæbne. Jeg brugte i stedet ordet "katastrofe" om de serbere, som i forbindelse med et massivt kroatisk angreb i august 1995 blev tvunget til at flygte fra Krajina. Hele den serbiske befolkning på cirka 150.000-200.000 mennesker måtte flygte og dem, som blev tilbage, blev dræbt af de fremrykkende kroatiske tropper. FN – herunder den danske bataljon på cirka 900 soldater – havde til opgave at beskytte civilbefolkningen, men forholdt sig passiv. Selv når civilister blev massakreret lige foran danske FN-soldater blev der ikke skredet ind. Det var katastrofen.

Den samme provinsialisme optræder også i forbindelse med den danske FN-indsats i Bosnien, skønt bare med omvendt fortegn. I august 1993 besluttede Folketinget, at deployere en dansk kampvogns-eskadron til en nordisk FN-styrke i byen Tuzla, som var under belejring af bosniske serbere. Efter flere måneders forsinkelse nåede de danske kampvogne endelig frem og markerede sig kort efter – i april 1994 – ved at nedkæmpe et serbisk bagholdsangreb. Denne træfning huskes i dag som "Operation Bøllebank". Allerede dengang blev det fremhævet, at det var den første danske militære sejr siden 2. slesvigske krig i 1864. "Operation Bøllebank" viste, at danske soldater både kunne slås og vinde.

Ironisk nok har "Operation Bøllebank" samtidig skygget for en langt mere vigtig succeshistorie i Tuzla. Ifølge cand.mag. i historie Arben Deliu betød FN's indsats (herunder brugen af kampvogne) at en vital nødhjælpsrute blev åbnet til de belejrede bosniske muslimer i Tuzla. I starten af 1994 nåede kun 18 procent af den nødvendige nødhjælp frem til de 750.000 civile i Tuzla og omegn. Det var derfor nødvendigt med hurtig handling og i en kombineret FN-operation blev en vej åbnet for nødhjælp. Svenske tropper og danske kampvogne fik de fjernet de serbiske vejspærringer, mens NATO-kampfly fløj i lav højde og afskrækkede serberne fra at gøre noget dumt. Ruten (døbt "put spasa" eller "frelsensvej" af de lokale) forblev åben og sikrede, at de civile i Tuzla kunne overleve krigen. De nordiske FN-tropper kom efterhånden også til at spille en mere direkte rolle i det humanitære arbejde i enklaven og den danske eskadron uddelte bl.a. nødhjælp til tre flygtningelejre i Lukavac kommunen. Da freden endelig kom, gik de svenske tropper og danske kampvogne i gang med de åbne de resterende veje til og fra byen. Som Deliu nævner, blev et bosnisk gymnasium/HTX senere opkaldt efter den nordiske FN-styrke. Det er den eneste skole i Bosnien, som på denne måde har æret en FN-styrke.

Hvis vi springer frem til 1999 spillede Danmark ligeledes en vigtig rolle i krigen om Kosovo. Alle tre værn blev involveret i NATO's militære bestræbelser på at stoppe den serbiske undertrykkelse i Kosovo, som kulminerede med fordrivelsen af knap en million albanere. Mellem 9.000 og 12.000 albanere blev dræbt af serbiske tropper før regeringen i Beograd endelig overgav sig til NATO. Krigen huskes i dag som en

succeshistorie, selvom det tit glemmes, at efter krigen blev den serbiske undertrykkelse afløst af en albansk vendetta mod serbere og sigøjnere. Omkring 1.000 serbere og sigøjnere blev dræbt eller "forsvandt", mens 210.000 serbere og sigøjnere blev drevet på flugt fra Kosovo.

Trods dette er det ikke kun skønmaleri, når danske politikere ofte fremhæver krigen om Kosovo som en succeshistorie. Et politisk uroområde i det sydlige Europa blev gradvist stabiliseret, den politiske terror mod albanerne stoppede og Kosovo fik sin uafhængighed i 2008. Danske tropper spillede en ikke uvæsentlig rolle ved at blive udstationeret i det nordlige Kosovo, hvor de ofte blev indsat i politiopgaver – herunder ikke mindst med at forhindre sammenstød mellem albanere og de tilbageværende serbere. På den måde ydede Danmark et reelt bidrag til at skabe en varig fred i regionen.

Danmark tog et politisk og militært kvantespring med deltagelse i invasionen og besættelsen af Irak i 2003. Opgaverne blev derefter væsentlig hårdere samt krævede en helt ny grad af militær professionalisme og politisk ledelse. Desværre var der hele tiden en kløft mellem, hvad der var behov for i Irak og hvad der blev afsat af ressourcer til opgaven. Danmark deployerede således en bataljon på omkring 400-500 soldater til det sydlige Irak, hvor de skulle opretholde ro og orden i et krigshærget og udplyndret område med over en halv million indbyggere. Det kunne næsten kun gå galt. Uklare og skiftende politiske eller militære mål skabte desuden forvirring om formålet med indsatsen. Der var kort sagt aldrig nogen dansk strategi for missionen. Korruption var samtidig epidemisk blandt de lokale irakiske ledere og som det blev forklaret i en militær "End of Tour-rapport" fra august 2005: "I nogle områder praktiseres korruption konsekvent og velorganiseret." Dertil kom en stadig mere intens oprørskamp i det sydlige Irak. Hele byer måtte efterhånden opgives til irakiske oprørere og det blev til sidst rutine for danske soldater at patruljere om natten. Danmark trak sig ud af Irak i 2007 og det er ret uklart, hvad der kom ud af den danske indsats. Det er dog næppe meget. Irak har i de senere år udviklet sig i en stadig mere autoritær retning, landets nuværende premierminister Nouri al-Maliki omtales som den "shiitiske Saddam Hussein" og alene i maj 2013 kostede politisk vold over 1.000 irakere livet.

Til sammenligning har den danske indsats i Afghanistan fra 2001 til 2013 været håndteret langt mere effektiv. Danske tropper blev i den periode for alvor professionelle og topmave blev afløst af topform. Danmark har pt. mistet 43 soldater i krigen mod Taliban, hvilket ganske godt afspejler intensiteten i krigshandlingerne. Den politiske ledelse blev samtidig mere moden og i 2008 blev der endda formuleret en dansk strategi for indsatsen i Afghanistan – noget, som de danske tropper i Irak aldrig fik. Men ligesom i Irak har danske tropper i Afghanistan været indsat i et land, som blev domineret af sine egne centrifugale kræfter. Danske tropper har således kæmpet for et "afghansk demokrati", der bliver ledet af en mand – præsident Hamid

Karzai – som sarkastisk bliver omtalt som ”borgmesteren i Kabul”. Den afghanske hær er upålidelig, det afghanske politi er notorisk korrump og Karzais familie har ofte været under anklage for at berige sig gennem narkohandel. Med andre ord: Selv hvis den vestlige – herunder danske – krigsindsats skulle blive kronet med succes og Taliban ville overgive sig i morgen ville vi overlade landet til en samling forbrydere. Det lover ikke godt for fremtiden efter den danske tilbagetrækning i 2013 og NATO’s tilbagetrækning fra landet i 2014.

Hvad kan der læres af dette? Som nævnt i starten har Forsvarets rolle i den aktivistiske udenrigspolitik officielt tjent to dagsordener – hjælpe mennesker i nød og samtidig styrke dansk sikkerhed. Uofficielt har den aktivistiske udenrigspolitik tjent flere andre dagsordener, hvoraf ønsket om at opnå større international indflydelse ubetinget må siges at være den vigtigste. Jeg har i denne kronik valgt at fokusere på, hvorvidt danske tropper rent faktisk har hjulpet dem, som vi hævdede at ville hjælpe. Det efterfølgende billede er blandet. Danske soldater har med stor sikkerhed gjort en forskel for tusinder af civile i bl.a. Tuzla i Bosnien og i det nordlige Kosovo, hvilket har bidraget til mulighederne for en varig fred. Danske soldater kom sandsynligvis til kort i bl.a. Krajina i Kroatien, i Irak og Afghanistan. Der har med andre ord både været glemte triumfer og oversete nederlag. Det sigende er, at danskerne – Forsvaret, politikerne, forskerne og offentligheden generelt – i begge tilfælde har været overraskende ligeglade. Måske kan denne kronik skabe større interesse for, hvad der gik godt og hvad der slog fejl samt hvad der kan læres af det.